Varhogård

Af Ejler Nielsen

Varhogård i Gørding sogn var i ældre tid en hovedgård oprettet af Ove Skram. Han var en søn af Peder Skram, som ejede Hammergård ved Horsens. Der boede først bønder på Varho i 1493, her nævnes Jes Nielsen Varho i indledningen til en restræte om Bjerndrup, men i 1498 var det, at Ove Skram oprettede Varhogård til en hovedgård.
Den 13. september afsluttede han mageskifte i biskop Iver Munks nærværelse med sognepræsten i Gørding, Hr. Severin Thomsen. Det betød, at begge fik deres jorder bedre samlet om henholdsvis Varho og præstegården. Endvidere skulle Ove Skram og hans arvinger herefter ikke have ret til at udpege sandemænd (nævninge) mellem Nørre Gørding og Sdr. Gørding, men de skulle på begge sider have fri fælled og fædrift i hede, kær og mose. Han søgte således at afrunde sine marker, og endnu i 1528 fik han et bol i Varho af kongen for et bol i Tømmerby. I øvrigt ejede Ove Skram og hans slægtninge kaldsretten til kapellet »Betlehem« i Ribe Domkirke og kaldte i 1529 en præst hertil.
Ove Skram var gift med Mette Juel, en datter af herremanden på Ulstrup. Med hende fik han 6 sønner og 3 døtre.
Det blev sønnen Palle Skram, som overtog Varho. Han døde imidlertid ung i 1546 fra tre børn, Ove, Kirsten og Anna Skram. Hustruen Karen Skovgård styrede så gården på sine børns vegne, som hendes fader var formynder for. Helt problemfrit forløb driften ikke. Hun havde således stridigheder med Vibeke Lange, Hesselmed ved Oksbøl, om noget gods i Bjerndrup. Hun fik kongeligt brev på at oppebære kongetiende af Holsted og Gørding for en afgift på 20 rigsdaler til Riberhus. En anden sag førte hun mod Niels Lange til Kjærgård. Her vandt hun og fik i 1554 dom på 2 enge i Sejstrup og Hunderup Mark, som hun beviste, at Ove Skram 1498 havde taget lavhævd på. [1]
Da sønnen Ove Skram overtog Varhogård, var han ugift. Det vides, at han den 6. juni 1566 slettede den overenskomst med sine bønder i Gørding, at hvis nogen af dem drev særhjord, skulle de bøde ham en daler. Denne bestemmelse har sigtet hen til, at kvæget skulle vogtes af en fælles byhyrde, hvad der i fællesskabets tid var en nødvendig betingelse for markernes fredning. Samme år lod han toften til en gård i Hessellund indstene, så den fik 80 skar i hver kant med en sten i hvert hjørne.
Ove Skram døde ung ligesom sin fader, men hans moder, Karen Skovgård, overlevede ham. Hun levede endnu i 1578. Efter hendes død overtog datteren, jomfru Kirsten Skram, gården. Hendes fætter, Jakob Skram til Fruergård, sluttede på hendes vegne forlig med en bonde i Tange, at alle de enge, som hendes bønder i Gørding og Ilsted fra

Varhogårds stuehus set fra havesiden. Det blev opført i 1875. (Foto i Gørding sognearkiv).

Arilds tid havde haft i Tange, skulle de uhindret have, og de skulle hegnes som tilbørligt var. Kirsten Skram døde 1593, og gården tilfaldt hendes moster jomfru Anna Skovgård. Anna Skovgård døde 1605 og hendes halvsøster, Margrethe Skovgård til Sanderumgård overtog derpå Varhogård, som hun ejede til sin død i 1615. Et års tid efter holdtes der skifte efter hende på Sanderumgård. Hendes søstersøn, Ove Urup til Ovesholm, fik del i Varho Hovedgård og to bol på gårdens mark, 2 gårde og 1 bol i Gørding, 2 bol i Bøel, 2 gårde og et gadehus i Ilsted. En anden søstersøn, Jakob Skram til Fruerlund, fik en lignende del i hovedgården og møllen, 1 gård og 1 bol i Gørding samt en gård i Bøel. En tredje søstersøn, Anders Skram til Dejbjerglund, fik en lignende part i hovedgården og møllen, en gård og 4 bol i Gørding, 1 gård i Fonager, 1 gård i Lifstrup, 1 gård i Guldager, 1 gård i Rousthøje, 1 lod i Roust mølle og 1 gård i Årre. De to første solgte deres del i 1617 til Anders Skrams svoger, Kresten Krag til Sønderris. Han solgte det i 1618 videre til sin broderdatter, jomfru Margrethe Krag, der kort før havde købt Anders Skrams part.

Margrethe Skram var datter af Erik Krag og Kirsten Kruse til Lydumgård. Hun giftede sig i 1627 med Erik Bille, landsdommer på Langeland. Erik Bille døde 1638 og Margrethe Krag døde 10 år senere den 25. november 1648, 51 år gammel. Hun ligger begravet under koret i

Gørding kirke, på væggen i koret hænger en messingplade med følgende inskription:
»HER HVILER UDI HERREN ÆRLIG OG VELBYRDIGE FRUE-SALIG FRU MARGRETHE KRAG SOM DØDE AAR 1648 DEN 25. NOVEMBER UDI HENDES ALDER 51 AAR GUD GIVE HENDE MED ALLE TRO CHRISTNE EN GLÆDELIG OPSTANDELSE PAA DEN YDERSTE DAG«
I Erik Billes tid var gården forpagtet ud til Johan Stork. Efter Margrethe Krags død solgte hendes brodersøn Erik Krag og hans søskende i 1650 gården til Cresten Lange på Hesselmed, som solgte den igen til ovennævnte Erik Krag der også ejede Riber Kjærgård. Erik Krag solgte Lydumgård til ovennævnte Christian Lange, så det er sandsynligt, at der er kommet et mageskifte istand, hvorved han fik Varhogård. Han købte den 3. juli 1653 af Peder Mogensen på Foldbjerg, der var gift med Margrethe Krags broderdatter, al dennes og hans svoger Ove Krags arv efter hende.
Som ejer af Varhogård optræder Erik Krag første gang den 2. marts 1654, da han forpagtede gården på livstid til Hans Nielsen Mulvad og dennes hustru Margrethe Jakobsdatter. De skulle årlig til Mortensdag give 30 rigsdaler og ingen anden afgift eller ægt (kørselsforpligtelse). Efter deres død skulle en af deres arvinger have gården for 50 rigsdaler i indfæstning og siden give 30 rigsdaler årligt. [2]. Desuden solgte han alle bygninger og alt boskab, som fandtes på gården. Fæsteren skulle ikke udrede tiende, men give 1/2 tønde rug og 1/2 tønde byg årligt til kirken, han skulle have fri maling i Gørding mølle og have den stolestade i kirken,
som tilhørte gården. Desuden fik han nogle bol i sognet, hvis indfæstning dog tilfaldt Erik Krag. I stedet for arbejde kunne de give 6 rigsdaler om året. Mulvads enke afstod gården til svigersønnen Jens Nielsen, som i 1663 afstod gården for 500 sletdaler til Hans Hansen, som var forpagter på Endrupholm. [3]. Denne fik fæste af Erik Kragh den 30. januar 1665 på samme vilkår som Mulvad, dog med det tillæg, at han hver offerdag skulle ofre til præsten.

Varho bliver almindelig bondegård

Erik Krag døde 1672, og det begyndte at gå ned ad bakke med den gamle herregård. I 1683 omtales den som et gammelt herresæde, der tilhører Erik Krags enke, Vibeke Rosenkrantz, og er forpagtet af Hans Hansen. Af markerne nævnes Kirkelykke, Rygemåde, Hedeagre og fædrift i heden øst for gården, en lille skov af små krogede egekrat øst for gården, ved gården en frugthave af gamle pjuskede æble-, pære- og blommetræer. Gærdsel, dvs. staver og pinde til at lave gærder af kunne hugges i føromtalte egeskov. Der blev dog næsten kun brugt gærde om-

kring gården og haven. Desuden var der fiskeri i åen efter gedder og skaller, men der fandtes ingen fiskeredskaber, da de var dyrere end de fisk der blev fanget.
På Varho lå tidligere Nørrehede, der havde været en gård, og Sønderhede der havde været en bol. Begge havde været øde siden krigen 1659. Den 18. juni 1686 måtte Vibeke Rosenkrantz ved sit opbud (konkurs), for en gæld på 3000 rigsdaler med renter afstå Varhogård til Vibeke Jensdatter, enke efter rådmand Laurids Friis i Ribe. Den var da på 13 tdr. hartkorn, kongetiende af Gørding sogn, fiskeri i åen og en springkiste ved Gørding møllesluse. Efter enevældens indførelse i 1660 var der kommet en bestemmelse om, at hovedgårde kunne slippe for at betale skat, hvis de ejede mere end 200 tdr. hartkorn bøndergodser inden for 2 mils afstand fra hovedgården. Så meget bøndergods hørte ikke til Varhogård, og da Vibeke Jensdatter ikke kunne stå sig ved at eje en hovedgård uden gods, opsagde hun på tinge den 3. november 1687 gårdens skattefrihed. Varhogård blev herefter blot regnet for en bondegård.
Efter førnævnte forpagter Hans Hansens død i 1696, blev Knud Vindfeldt fæster. Han købte bygningerne den 6. februar 1697 for 300 sletdaler. Han levede ikke ret længe, for allerede 7 år senere holdtes der skifte efter ham. Da bestod gården af følgende bygninger, det store salshus (stuehus) med 13 fag, den ny lade østen i gården på 20 fag, oksehuset sønden i gården, i det nordre hus var der heste og kostald, 5 fag var bageovn, kølle [4] og skorsten, sønden i gården var der 8 fag plankeværk, besætningen bestod af 31 stude, 8 køer, 8 kalve, 18 får, 9 lam, 3 grise, 3 gæs, 1 gase og 1 gæsling.
Vindfeldt efterlod uden tvivl restance til ejerinden, for hun fik udlæg i bygningerne og fæstede hele gården til Terman Mortensen, Risbøl, der gav Vindfeldts enke 80 daler i afståelse og ophold i gården i et lille skolehus. Han havde dog kun gården et år. Den 14. august 1705 fik Thyge Jessen og hans søn Jes Thygesen fæste på gården og købte bygningerne af Vibeke Jensdatter for 383 sletdaler. De skulle årligt give 36 rigsdaler i fæste og fik foruden gårdens egentlige marker 3 af Holsted kirkeenge og Mølholm eng ved Gørding Mølle. Den 12. marts 1706 overlod Thyge Jessen gården til sin søn Jes Thygesen og Anders Jepsen, Råhede, Hviding sogn, der senere udstedte sine forpligtelser til kun at holde det halve af kontrakten med husbonden. I 1712 blev fæsteren Jes Thygesen indstævnet for en del penge, som han endnu skyldte for sin halvpart af bygningerne på Varho, samt resterende landgilde. Herefter synes Jes Thygesen at glide ud af billedet og Anders Jepsen at have overtaget hans part af Varho. Vibeken Jensdatter døde 1709, men allerede i 1693 havde hun af Niels Nielsen, Endrupholm, købt 1 bol i Sønderhede og i 1708 1 bol og 2 øde boliger samme sted, der i 1702 var solgt ved auktion over kongeligt strøgods.

Efter Vibeke Jensdatters død tilfaldt Varhogård hendes svigersøn, magister Peder Terpager. Han købte i 1721 genindløsningsretten til Gørding kongetiende, som i sin tid blev solgt til Joakim Gersdorf, Riber Kjærgård, som i 1652 afstod det til Erik Krag. Efter Peder Terpagers død 1738 fik hans søn Lars Terpager, som var præst i Mern, Varhogård, og efter hans død i 1772 hans svoger borgmester Frisch i Ribe. Efter borgmesteren, hans søn Anders Frausing Frisch, stiftfysikus i Ribe, der efter testamentarisk bestemmelse skulle have den og kongetiende af Gørding, Holsted, Åstrup og Starup for 5.000 rigsdaler efter sin faders død. I 1805 solgte han den til Tøger Teilmann, Endrupholm, der delte den i 2 gårde og samme år solgte den til Ventzel Sørensen, hvis efterkommere ejede den til 1898.
Det var en kort opremsning af ejernavnene i 1700-tallet. Ser vi på fæsterne blev Anders Jepsens efterfølger Søren Andersen. Han var gift 2 gange, først med Christine Nielsdatter, der døde barnløs 33 år gammel. Til gengæld fik han med sin anden hustru, Maren Andersdatter, 13 børn. Søren Andersen døde i 1773, og hustruen døde i 1781. Gravskriften på deres ligsten på Gørding kirkegård lød således:
»Menneske, see her en værdig olding og hans hustrus grav, og stands et øjeblik ved tanken om din egen. Under denne sten er nedlagt støvet af Søren Andersen, født på Tjæreborg 1686, død i Varho 1773, samt hans hustru, Maren Andersdatter, født 1708, død i Varho 1781. De levede et kjærligt ægteskab i 50 år og avlede tilsammen 13 børn, 11 sønner og 2 døtre«. 5).

Fra fæste til selveje i 1805

Efter Søren Andersens død fik hans yngste søn Ventzel Sørensen (f. 1747) Varho i fæste. Han købte den som ovenfor nævnt til selveje i 1805, da den blev delt i to afdelinger, som dog var bygget sammen og blev drevet af samme slægt til 1838, hvor den ene part blev flyttet ud i marken mod nord, det nuværende matr.nr. 1a Varho Gårde. (Den gamle gård fik matr.nr. 2a).
En broder til Ventzel Sørensen tog navn efter Varho, og kom til at hedde Hans Sørensen Varthoe (1731-1800). Han boede i Roust Mølle og var fra 1774 herredsfoged. Han var gift med Bodil Elisabeth Heinrichsdatter, datter af den forrige herredsfoged (Bjerrum). Hendes familie ligger begravet i Vester Nykirke. Ventzel Sørensen på Varho var gift med Maren Hansdatter (1763-1822). De havde 4 børn: Maren Ventzelsdatter (f. 1782) gift med Georg Adolf Møller, de overtog Gørding Mølle. Da Georg Adolf Møller døde 1817, giftede hun sig igen med Hans Lorentzen fra Vejen Mølle. Severin Ventzelsen overtog Varhogård efter sin faders død i 1814. Hans Ventzelsen bosatte sig først i Nykirke, men flyttede omkring 1830 til Varho mark. Den yngste, Dorthea Christine, blev gift med købmand Hans Christensen Grøn, Ribe.

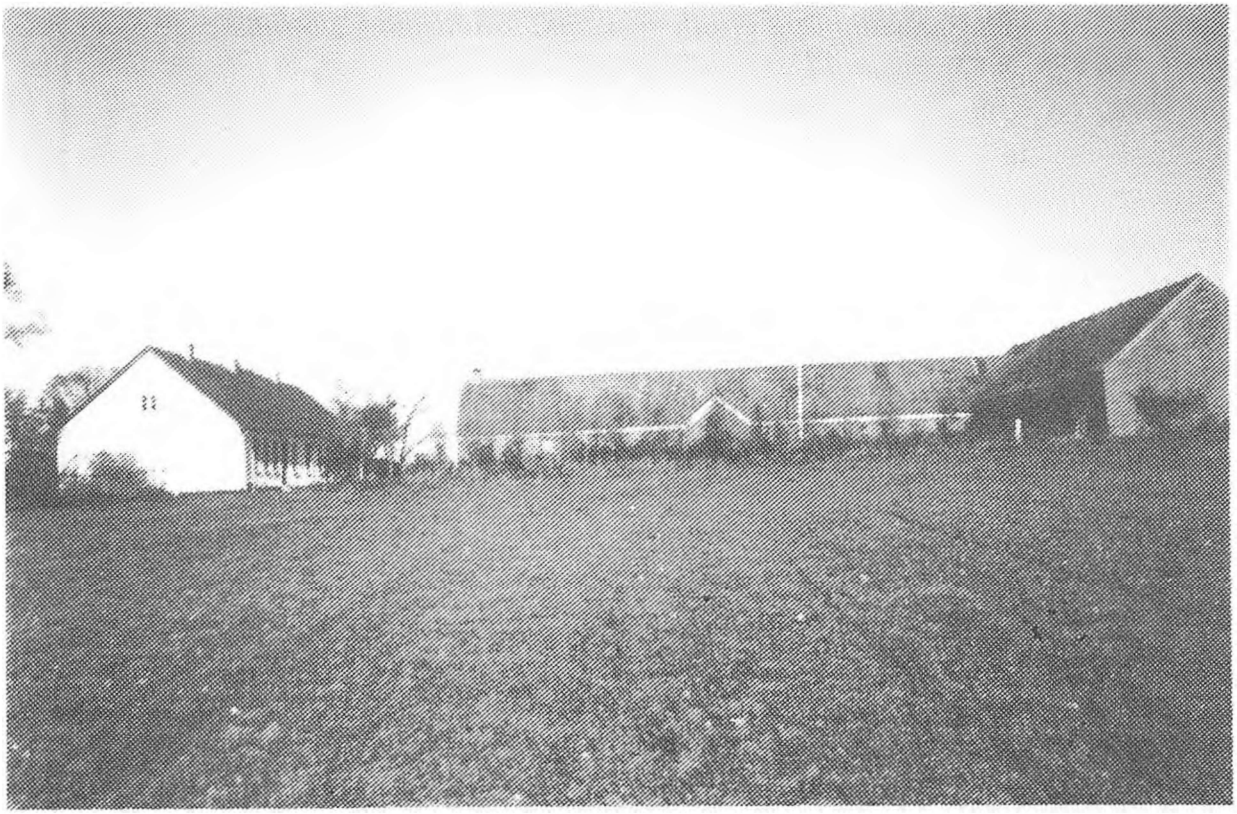

Varhogård set fra syd. Udlængerne blev genopført efter en brand i 1916. (Foto i Gørding sognearkiv).

Severin Ventzelsen, der foruden at være ejer af Varhogård også var sognefoged, var først gift med Kirsten Andersdatter, og efter hendes død med Ingeborg Madsdatter, der kom fra Plougstrup, Jernvedlund sogn (hendes familie stammer vist nok fra Nielsbygård i Føvling sogn). De havde 10 børn, hvoraf de 4 bosatte sig i Gørding sogn. Det ældste, Ventzel Severinsen (f. 1817) blev gift med Ane Mortensen, de havde i mange år en gård i Nørre Bøel og købte derpå i 1881 Hotel Gørding. De havde 3 døtre, Abeline Kirstine, Severine Mathilde og Adoltine Marie, der alle blev gift med kendte mænd i Gørding. Nr. 2 Mads Hermansen Severinsen (f. 1819) overtog Varhogård efter faderen der døde 1857, moderen Ingeborg Madsdatter døde 1871. Nr. 3 Enevold Severinsen (f. 1827) blev gift med Ane Hansen, Gørdinglund, og overtog samtidig denne gård. En fjerde søn, Søren Varthoe Severinsen (f. 1831), var husmand og blev gift med Karen Lassen, Varho.
Mads Hermansen Severinsen, der havde overtaget den gamle slægtsgård den 12.1.1849, blev gift med Mette Marie Gram, de fik 4 børn. Den ældste søn, Vilhelm Severinsen (f. 1858), huskes endnu af mange her på egnen, idet han i mange år var ansat på Gørding Bykro i Nørre Gørding. Her forvaltede han landbruget, der hørte til kroen. Sine sidste år tilbragte han på De gamles Hjem i Gørding, hvor han døde i 1946.

I 1875 blev der bygget nyt stuehus på Varhogård, et stort solidt stuehus, der står den dag i dag. Initialer og årstal i jern M S - K S - 1875 er forankret i muren ud mod haven.
Året 1898, da Mads Hermansen Severinsen næsten var 80 år, blev Varhogård solgt til fremmede og gled dermed den slægt af hænde, som havde levet på gården i næsten 200 år. Hustruen Mette Kirstine Severinsen døde den 7. februar 1910, og i juni 1911 døde Mads Hermansen Severinsen. Han blev begravet den 11. juni 1911 af pastor Melbye. Slægtens gravsted ligger langs sydmuren ved Gørding kirke.
Fra 1898 til 1908 skiftede Varhogård ejer flere gange. I 1908 købtes den af landbrugskandidat Jespersen, der videresolgte den til Thomas Thomsen. Ved en brand i 1916 brændte udbygningerne til gården, og Thomas Thomsen lod samme år de avlsbygninger, der står i dag, opføre.
I 1922 købte Mads Laugesen Varhogård, som han drev indtil 1929, da han solgte den til Ole Jensen for 125.000 kr. inclusiv besætning og redskaber. Ole Jensen solgte den igen 1947 til Kristen Henriksen, der kom fra Kibæk ved Herning. Kristen Henriksen havde haft flere gårde forskellige steder, før han kom til Varho. Han var født 1888 i Nyby ved Brørup. Han havde 7 søskende og måtte derfor tidligt ud at tjene. Da han var 10 år kom han til Hjortvad i Sønderjylland, hvor han skulle passe heste og kreaturer. Om vinteren var han hjemme for at gå i skole og om sommeren ude at tjene. Efter konfirmationen kom han til Kragelund på en gård, hvor han var glad for at være, tjente derefter 3 år i Holsted, og så i forskellige pladser, indtil han måtte ind som soldat. Efter udstået soldatertjeneste købte han gården i Kragelund, hvor han havde tjent. Der fulgte senere flere gårdhandler, men i 1946 købte han en gård i Kibæk på 90 tdr. land, samt avl og besætning for 115.000 kr. Sommeren 1947 blev så tør, at alt slog fejl. Der var lagt 18 tdr. land med kartofter, og de stod så godt, at landbrugskonsulenten sagde, de ville give 175 tdr. pr. tdr. land, men da godt 14 dage var gået, lå kartoffeltoppene hen ad jorden og var både tørre og sammenkrumpede.
Besætningen på gården var på 7 heste og 50 kreaturer, men hele avlen blev ikke større, end der kunne fodres 2 heste og 5 køer. Det var så sørgeligt et syn, at Kristen Henriksen for alt i verden ville derfra, og så solgte han gården med et tab på 7.000 kr. Samme år købte han så Varhogård af Ole Jensen for 180.000 kr. Der medfulgte en besætning på 7 heste og 40 kreaturer og der var 100 tdr. land lerjord til gården foruden 7-8 tdr. land gammel egeskov.
Kristen Henriksen blev i 1917 gift med Tonny Nielsen fra Sekjær ved Holsted. Hun var uddannet som lærerinde og virkede som sådan i Snejbjerg ved Herning indtil giftermålet. De fik en søn (den eneste) Svend Age Henriksen (f. 1922), som efter konfirmationen blev landbrugsuddannet. han giftede sig i 1946 med Sonja Nielsen fra Faster-

holdt ved Brande, og de blev derefter faste medhjælpere hos Tonny og Kristen Henriksen. Det blev således 2 generationer, der rykkede ind på Varhogård i oktober 1947, og det blev til 3 generationer, da de unge fik 2 sønner, Kristen (f. 1952) og Jens Otto (f. 1961). Der var ansat 4 tjenestefolk, en ung pige i huset foruden 3 karle, så Kristen Henriksen, der nu var blevet 60 år, kunne rigtig nyde, når arbejdet skred frem på gården med en fast fodermester og tre spand heste i marken. Da han døde i 1959, var kreatur- og svinebestanden øget betydeligt, medens de 7 heste og 2 medarbejdere var erstattet af maskiner.

Ægtefællerne Tonny og Kristen Henriksen, der købte Varhogård i 1947. (Foto i Gørding sognearkiv).

Tonny Henriksen blev i 1955 ramt af en hjerneblødning, hun var syg i 11 år, men blev passet på gården af svigerdatteren Sonja Henriksen. Det var jo efterhånden gået af mode at holde ung pige i huset på landet, så hun måtte alene klare både pleje af sin syge svigermor og husholdningen på gården. Svend Åge Henriksen overtog gården efter sin fader i 1959, men efter ca. 10 år begyndte hans helbred at svigte, og han måtte afskaffe både fodermester og besætning og gik over til planteavl. I 1970 solgtes 10 tdr. land fra gården til A/S Villemoes Teglværk, der her byggede Nordeuropas største og mest moderne teglværk. Der har tidligere ligget et teglværk på gårdens jord, idet der er fundet rester af både skorsten og maskiner ved siden af en stor lergrav, der findes i marken.
Svend Åge Henriksen døde i 1981, og hans hustru Sonja Henriksen sidder nu alene med den store gård, som hun driver videre ved hjælp af den yngste søn Jens Otto (23 år). Den ældste søn, Kristen, er ansat som lærer ved Højmarksskolen i Holsted, gift med Hilda Olesen, Sdr. Lourup, som er uddannet sygeplejerske. De arbejder begge for tiden på orlov som ulandsfrivillige i Afrika (Zambia).
Der er en egen atmosfære i det gamle herskabshus. Man føler et strejf af fortid, når man træder over tærskelen ind i det store køkken, hvor der for ikke så mange år siden sad 10-12 mennesker dagligt omkring bordet ved hvert måltid, og de store stuer, der er møbleret med velbevarede møbler i ældre stil med fine udskæringer. Der bliver værnet om gamle minder, alt er velholdt såvel ude som inde. Man må håbe, at forholdene udvikler sig sådan, at der også i fremtiden viser sig eksistensmuligheder for den gamle gård.

1) Lavhævd = lovlig besiddelse af ejendom som har bestået en tid. Krævedes enten at der blev aflagt ed på, at ejendommen gennem mere end 20 år havde været i den pågældendes besiddelse, eller at den pågældendes besiddelse, eller at den pågældende indkaldte alle og enhver som måtte have indsigelser, og fik lavhævdsdom, når der ingen indsigelser var.

2) Indfæstning var et engangsbeløb, som skulle betales, når man overtog en fæstegård.

3) Sletdaler = daler af eller i slette penge, dvs. af kun fire marks værdi mod en rigsdaler = 6 mark.

4) Kølle = køkken eller især det rum, hvor maltet tørres, eller ovn hvorpå tørring af humle eller malt kan finde sted.

5) En efterkommer, Nikoline Varthoe, Hjørring, oplyser i et brev 1962, at denne gravskrift er afskrevet den 24. december 1847 på Gørding kirkegård af toldassistent Peter Johan Varthoe, København, (1815-1874) Endvidere mener hun, at gravskriften måske står skrevet på undersiden af den gravsten der ligger på Varhogårds familiegravsted langs sydmuren ved Gørding kirke. Det er ikke undersøgt, men der har ligget flere sten på denne gravplads, så den omtalte ligsten kan være fjernet.

Trykte kilder
Ordbog over det danske sprog
Trap Danmark
Jydske byer og deres Mænd, bd. 16.

Valdemar Andersen: »Af Varhos nyere historie« I: Fra Ribe amt bd. XV, 1960-63.
Oluf Nielsen: **Gørding Herred.** Kbh. 1872. genudgivet af Historisk Samfund for Ribe amt, 1978.

Utrykte kilder
Notater af Nikoline Varthoe, Hjørring. (Disse notater blev i 1962 sendt til Severinsen-slægten i Gørding og afleveret til nuværende ejer af Varhogård).

Alle oplysninger om familien Henriksen er givet af nuværende ejer af Varhogård, fru Sonja Henriksen.

Desuden er der fundet oplysninger i folketællingslister og kirkebøger samt Landsarkivet i Viborg.

Ejler Nielsen, Søndergade 55, Gørding, f. 1916 i Bobøl, Føvling sogn. Landbrugsmedhjælper. Selvstændig landmand i Tange, Gørding, fra 1939 til 1979. Sogneråds- og byrådsmedlem i 20 år. Været formand for Gørding husmandsforening og medlem af div. foreningsbestyrelser.